THỰC TRẠNG TỔ CHỨC DẠY HỌC CHỦ ĐỀ "THƠ LỤC BÁT" Ở LỚP 6 THEO HƯỚNG TÍCH HỢP NỘI DUNG GIÁO DỤC ĐỊA PHƯƠNG TRÊN ĐỊA BÀN THÀNH PHỐ HÀ NỘI

Lê Thị Hiền
Trường Đại học Thủ đô Hà Nội

Tóm tắt: *Dạy học theo chủ đề tích hợp là định hướng quan trọng trong Chương trình Giáo dục phổ thông 2018, góp phần phát triển năng lực toàn diện và gắn kết nội dung môn học với thực tiễn địa phương. Trong Ngữ văn lớp 6, thơ lục bát là thể loại giàu tiềm năng để tích hợp các yếu tố văn hóa địa phương. Bài viết khảo sát thực trạng tổ chức dạy học thơ lục bát tích hợp nội dung giáo dục địa phương tại một số trường THCS ở Hà Nội. Kết quả cho thấy giáo viên nhận thức rõ tính cần thiết của dạy học tích hợp, song còn gặp khó khăn do thiếu học liệu, hạn chế năng lực thiết kế chủ đề và ít có điều kiện tổ chức hoạt động trải nghiệm. Trên cơ sở đó, bài viết đề xuất năm nhóm giải pháp: xây dựng học liệu và kho tư liệu văn hóa Hà Nội; bồi dưỡng năng lực tích hợp cho giáo viên; tăng cường kết nối bài học với không gian văn hóa thực tế; ứng dụng công nghệ trong dạy học thơ lục bát.*

Từ khóa: *Thơ lục bát, giáo dục địa phương, Ngữ văn 6, Hà Nội.*

Nhận bài ngày 20.05.2025; gửi phản biện, chỉnh sửa, duyệt đăng ngày 25.07.2025
Liên hệ tác giả: Lê Thị Hiền ; email: lthien@daihocthudo.edu.vn

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong bối cảnh đổi mới giáo dục hiện nay, dạy học theo chủ đề được xem là một định hướng quan trọng nhằm phát huy tính tích cực, chủ động của người học. Quan niệm dạy học này đã được đặt nền tảng từ Công văn số 5555/BGDĐT-GDTrH ngày 08/10/2014 của Bộ Giáo dục và Đào tạo, trong đó nhấn mạnh: "Thay cho việc dạy học đang được thực hiện theo từng bài/tiết trong sách giáo khoa như hiện nay, các tổ/nhóm chuyên môn căn cứ vào chương trình và sách giáo khoa hiện hành, lựa chọn nội dung để xây dựng các chuyên đề dạy học phù hợp với việc sử dụng phương pháp dạy học tích cực trong điều kiện thực tế của nhà trường" [1]. Trong bối cảnh thực hiện chương trình và sách giáo khoa năm 2006 theo hướng tiếp cận nội dung, việc dạy học theo chủ đề được xem là một hướng mở, góp phần "cởi trói" khỏi tư duy giáo dục truyền thống vốn ràng buộc chặt chẽ vào phân phối chương trình. Đây cũng chính là bước chuyển cần thiết, tạo tiền đề quan trọng cho việc triển khai Chương trình Giáo dục phổ thông 2018 với định hướng phát triển năng lực học sinh.

Chương trình Giáo dục phổ thông 2018 [2] xác định nội dung giáo dục của địa phương là một phần bắt buộc, được triển khai ở tất cả các cấp học từ Tiểu học đến Trung học phổ thông. Mục tiêu của hoạt động này nhằm giúp học sinh hình thành hiểu biết, tình cảm gắn bó và trách nhiệm đối với quê hương - nơi các em đang sống và học tập. Xét trong bối cảnh nghiên cứu cụ thể, Hà Nội là một địa phương mang tính đại diện cao, không chỉ là trung tâm chính trị - hành chính của cả nước mà còn là nơi lưu giữ nhiều giá trị văn hoá đặc sắc, gắn liền với lịch sử dân tộc và đời sống văn hóa truyền thống. Tuy nhiên, trên thực tế, việc triển khai nội dung giáo dục của địa phương trong các nhà trường chưa đạt hiệu quả như mong đợi.

Trong môn Ngữ văn, thơ lục bát là một thể loại thơ truyền thống đặc trưng của dân tộc, mang đậm yếu tố bản sắc văn hóa, góp phần nâng cao khả năng cảm thụ và trải nghiệm văn học cho học sinh. Đây cũng là nội dung có thể tích hợp hiệu quả với nội dung giáo dục của địa phương, thông qua những hình ảnh, biểu tượng, chất liệu ngôn ngữ, phong tục, sản vật… gắn với không gian văn

hóa Hà Nội. Tuy nhiên, thực tiễn dạy học thơ lục bát theo hướng tích hợp nội dung giáo dục địa phương tại các trường THCS trên địa bàn thành phố Hà Nội vẫn còn nhiều bất cập: giáo viên lúng túng trong lựa chọn và thiết kế nội dung tích hợp phù hợp; thiếu quy trình thiết kế chủ đề bài dạy cụ thể; chưa có hệ thống ngữ liệu thơ mang tính địa phương phong phú; các hoạt động tích hợp còn rời rạc, mang tính hình thức, chưa tạo được chiều sâu trải nghiệm cho học sinh.

Xuất phát từ thực tiễn nêu trên, bài viết tập trung khảo sát và phân tích việc tổ chức dạy học chủ đề thơ lục bát lớp 6 theo hướng tích hợp nội dung giáo dục địa phương Hà Nội tại một số trường Trung học cơ sở. Trên cơ sở đó, bài viết đề xuất một số định hướng tổ chức dạy học phù hợp, góp phần phát triển năng lực Ngữ văn cũng như các phẩm chất khác nhằm đáp ứng chương trình 2018.

2. NỘI DUNG

2.1. Dạy học theo chủ đề và tổ chức nội dung dạy học theo chủ đề trong sách giáo khoa Ngữ văn 6

2.1.1. Chủ đề và dạy học theo chủ đề

Trong dạy học, chủ đề là một đơn vị nội dung quan trọng, được tổ chức thành các bài học hoặc chuỗi bài học có quan hệ chặt chẽ với nhau nhằm giúp HS tiếp cận kiến thức theo hệ thống hướng dẫn và có ý nghĩa hơn.

Theo Phạm Thị Thu Hương, "Trong dạy học, chủ đề là một đơn vị nội dung để tổ chức hoạt động dạy học, có phạm vi bao quát và dung lượng khá lớn, có thời lượng thực hiện trong nhiều tiết học, tuần học. Nội dung dạy học trong chủ đề được tích hợp nhiều đơn vị kiến thức, kĩ năng… bộ phận có mối quan hệ gắn gũi, giao thao với nhau thuộc phạm vi trong và ngoài chương trình giáo dục. Khi được kết nối, lồng ghép, tích hợp với nhau, chúng trở thành một bộ phận trong chỉnh thể, cũng tập trung hướng tới mục tiêu tổng quát hơn của toàn bộ chủ đề. Do đó, chúng giàu tính bối cảnh và xác thực hơn không còn thuần tuý là những đơn vị kiến thức, kĩ năng tồn tại riêng lẻ, tách biệt, hàn lâm mà được gắn kết, tạo ra mối quan hệ qua lại giữa các thành tố làm nên cấu trúc bên trong chủ đề và giữa chỉnh thể chủ đề với các mối quan hệ bên ngoài (liên hệ với bối cảnh thực tiễn đời sống, người học, môi trường học tập,…)".

Từ khái niệm trên, có thể khẳng định, dạy học theo chủ đề là quá trình tổ chức hoạt động học tập tích hợp, trong đó học sinh được hướng dẫn khám phá, tiếp nhận và vận dụng kiến thức – kỹ năng để giải quyết các vấn đề học tập hoặc thực tiễn. Phương pháp này kết hợp linh hoạt giữa yếu tố truyền thống (truyền thụ tri thức) và hiện đại (phát huy vai trò chủ động, sáng tạo của học sinh), giúp giáo viên không chỉ là người cung cấp kiến thức mà còn là người tổ chức, định hướng hoạt động học tập. Do đó, có thể khẳng định rằng, dạy học theo chủ đề mang bản chất của dạy học tích hợp.

2.1.2. Tổ chức nội dung dạy học theo chủ đề trong sách giáo khoa Ngữ văn 6

Việc tổ chức nội dung dạy học theo chủ đề trong sách giáo khoa Ngữ văn 6 được thiết kế theo hướng tích hợp ba mạch nội dung chính: đọc, viết, nói và nghe. Điều này đảm bảo sự phát triển toàn diện các kỹ năng ngôn ngữ cho HS, giúp các em không chỉ hiểu văn bản mà còn biết cách vận dụng vào thực tế giao tiếp và sáng tạo ngôn ngữ. Mỗi chủ đề trong sách giáo khoa được triển khai trong khoảng 10-16 tiết học, tương đương 3-4 tuần học. Thời lượng này cho phép HS có đủ thời gian để tiếp cận, khai thác văn bản, thực hành các kỹ năng và vận dụng vào thực tế. Tuy nhiên, hệ thống chủ đề trong từng bộ sách lại có sự khác biệt về cách tích hợp nội dung. Cụ thể:

• Bộ sách *Kết nối tri thức với cuộc sống* và *Chân trời sáng tạo* sử dụng trục nội dung văn bản làm điểm tựa chính, trong đó nội dung của các văn bản được tổ chức theo chủ đề cụ thể. Trục thể loại vẫn tồn tại nhưng không được nhấn mạnh rõ ràng mà xuất hiện một cách ngầm ẩn. Cách tổ chức này giúp HS tiếp cận văn bản theo hướng khai thác chủ đề, qua đó rèn luyện tư duy phản biện, liên hệ thực tế và phát triển kỹ năng ngôn ngữ.

• Bộ sách *Cánh diều* lại có cách tiếp cận khác khi lấy trục thể loại văn bản làm điểm tựa chính, trong đó các văn bản thuộc cùng một thể loại được nhóm lại với nhau để HS dễ dàng nhận diện và tiếp thu đặc trưng của từng thể loại. Trục nội dung văn bản vẫn tồn tại nhưng đóng vai trò bổ trợ,

giúp làm rõ đặc điểm thể loại. Cách tổ chức này giúp HS có cái nhìn hệ thống hơn về đặc trưng của từng kiểu văn bản, từ đó nâng cao khả năng phân tích và vận dụng trong thực tiễn.

Nhìn chung, dù có sự khác biệt trong cách tổ chức, cả ba bộ sách giáo khoa đều hướng đến mục tiêu chung là giúp HS phát triển năng lực ngôn ngữ và tư duy thông qua việc học theo chủ đề. Sự linh hoạt trong cách tiếp cận này không chỉ đáp ứng yêu cầu đổi mới giáo dục mà còn tạo điều kiện để GV có thể sáng tạo trong giảng dạy, phù hợp với đặc điểm của từng đối tượng HS.

2.2. Quan điểm tích hợp và khả năng tích hợp nội dung giáo dục địa phương vào môn Ngữ văn

2.2.1. Quan điểm về tích hợp

Tư tưởng tích hợp trong giáo dục đã được đề cập từ Chương trình Giáo dục phổ thông năm 2006. Tuy nhiên, do chương trình này được xây dựng theo định hướng tiếp cận nội dung, nên việc triển khai dạy học tích hợp trong thực tiễn còn gặp nhiều hạn chế: thiếu tính hệ thống, chưa phát huy được vai trò chủ động, sáng tạo của người học. Đến Chương trình Giáo dục phổ thông 2018, tư tưởng tích hợp đã được cụ thể hóa rõ ràng trong cấu trúc nội dung, định hướng phương pháp dạy học, cũng như trong cách thức kiểm tra, đánh giá. Đây được xem là một định hướng xuyên suốt trong tổ chức hoạt động dạy học nhằm phát triển năng lực toàn diện cho học sinh.

Quan điểm về dạy học tích hợp đã được nhiều nhà nghiên cứu trong nước tiếp cận và luận giải. Đỗ Hương Trà (2015) cho rằng: "Dạy học tích hợp là một quan điểm sư phạm, ở đó người học cần huy động (mọi) nguồn lực để giải quyết một tình huống phức hợp – có vấn đề nhằm phát triển các năng lực và phẩm chất cá nhân". Đỗ Ngọc Thống (2016) nhấn mạnh: "Dạy học tích hợp là định hướng dạy học trong đó giáo viên tổ chức, hướng dẫn để học sinh phát triển khả năng huy động tổng hợp kiến thức, kĩ năng... thuộc nhiều lĩnh vực khác nhau, thông qua đó hình thành những kiến thức, kĩ năng mới; giải quyết hiệu quả các vấn đề trong học tập và trong cuộc sống... phát triển được năng lực vận dụng tổng hợp các tri thức, kĩ năng và giải quyết vấn đề". Bộ GD&ĐT (2018a) cũng xác định: "Dạy học tích hợp là định hướng dạy học giúp học sinh phát triển khả năng huy động tổng hợp kiến thức, kĩ năng thuộc nhiều lĩnh vực khác nhau để giải quyết có hiệu quả các vấn đề trong học tập và trong cuộc sống".

Có thể thấy điểm thống nhất trong các quan niệm về dạy học tích hợp là nhấn mạnh việc chuyển trọng tâm từ truyền thụ tri thức đơn môn sang phát triển năng lực vận dụng tổng hợp tri thức, kĩ năng trong các tình huống thực tiễn, nhằm rút ngắn khoảng cách giữa nhà trường và cuộc sống.

Từ những quan điểm lý luận trên, chúng tôi cho rằng: Dạy học theo hướng tích hợp không chỉ là xu thế của giáo dục hiện đại mà còn là yêu cầu tất yếu để hiện thực hóa mục tiêu phát triển phẩm chất và năng lực học sinh theo Chương trình GDPT 2018. Trong môn Ngữ văn, việc tích hợp nội dung giáo dục địa phương vào dạy học thơ lục bát cần được tổ chức dưới dạng chủ đề học tập tích hợp để học sinh được trải nghiệm, khám phá và kết nối kiến thức liên môn, từ đó phát triển toàn diện về tư duy, năng lực và giá trị cá nhân.

2.2.2. Khả năng tích hợp nội dung giáo dục của địa phương vào môn Ngữ văn

Việc học theo chủ đề tích hợp, liên môn có tính thực tiễn cao, giúp nội dung học tập trở nên sinh động và hấp dẫn hơn. Khi tiếp cận các chủ đề này, HS không chỉ tiếp thu kiến thức một cách đơn lẻ mà còn được rèn luyện khả năng vận dụng tổng hợp để giải quyết các tình huống thực tế. Hơn nữa, HS không phải lặp lại cùng một nội dung kiến thức ở nhiều môn học khác nhau. Dạy học theo chủ đề liên môn không chỉ giúp GV giảm bớt áp lực dạy các nội dung trùng lặp giữa các môn mà còn góp phần nâng cao kiến thức chuyên môn và kỹ năng sư phạm.

Việc tích hợp nội dung Giáo dục địa phương vào môn Ngữ văn giúp HS không chỉ rèn luyện năng lực ngôn ngữ mà còn nâng cao hiểu biết về lịch sử, văn hóa và đời sống của thành phố Hà Nội. Điều này góp phần phát triển tình yêu quê hương, tinh thần trách nhiệm với cộng đồng, đồng thời tăng tính thực tiễn trong việc dạy và học. Trong các văn bản ở SGK Ngữ văn ở 3 bộ sách (Cánh Diều, Kết nối tri thức với cuộc sống, ít nhiều đều gợi mở những nét văn hoá về Hà Nội). Với chủ đề thơ lục bát được thể hiện ở các bộ sách: Bộ *Kết nối tri thức với cuộc sống* (Bài 4: Quê hương yêu dấu); Bộ *Cánh diều* (Bài 2: Thơ lục bát); Bộ *Chân trời sáng tạo* (Bài 3: Vẻ đẹp quê hương) hoàn